

**Protoiereul  
Serghie Ovseannikov**

# **CARTE despre LIBERTATE**

*Renunțând la legalism,  
să ajungem la iubire*

Traducere din limba rusă:

**Denis Chiriac**

**EDITURA EGYMENITA**

**2019**

**Protoiereul Serghei Ovseannikov** s-a născut la Leningrad, în anul 1952. A studiat la Facultatea de Fizică a Universității de Stat din Leningrad între anii 1969-1976. Între 1971-1973 a satisfăcut stagiul militar obligatoriu, slujind în batalionul de artilerie. După satisfacerea stagiului militar, a muncit în cadrul Institutului Fizic de Cercetare Științifică. În anul 1980 a fost admis în cadrul Seminarului Teologic de la Leningrad, pe care l-a absolvit doi ani mai târziu.

În 1986 a absolvit Academia Teologică de la Leningrad cu titlul de Doctor în Teologie. În 1987 a fost hirotonit diacon de Mitropolitul Alexei (ulterior ajuns Patriarhul Alexei al II-lea). A slujit în satul Virița. În 1989 a efectuat un stagiul de formare în domeniul Biblică la Londra. În 1990 a fost hirotonit preot, la Londra, de către Mitropolitul Antonie de Suroj. A fost trimis să slujească în Amsterdam.

Din 1991 până în 2004 a muncit în cadrul Societăților Biblice Unite în calitate de consultant privind traducerea Sfintei Scripturi. Din 1994 este directorul Școlii Ruse din Amsterdam (în calitate de voluntar). Din 1999 este parohul Bisericii „Sfântului Ierarh Nicolae” al Bisericii Ortodoxe Ruse din orașul Amsterdam.

## Cuprins

|                            |   |
|----------------------------|---|
| Din partea autorului ..... | 5 |
|----------------------------|---|

|                                                                                          |   |
|------------------------------------------------------------------------------------------|---|
| În loc de prefață. Despre lipsa mea de libertate sau Din observațiile unui deținut ..... | 7 |
|------------------------------------------------------------------------------------------|---|

### Partea întâi

#### LIBERTATEA PIERDUTĂ

|                                                           |    |
|-----------------------------------------------------------|----|
| <b>Capitolul 1. Cum a rămas omul fără libertate</b> ..... | 19 |
| Despre care libertate vorbim .....                        | 19 |
| De unde au oamenii libertate sau Cum am apărut? .....     | 21 |
| Era glaciară sau Cum a apărut frica? .....                | 24 |
| <b>Capitolul 2. Libertatea, frica și robia</b> .....      | 29 |
| Frica în întuneric și la lumină .....                     | 29 |
| Robia în pustia Egiptului .....                           | 34 |
| Ce să facem cu sângele de rob? .....                      | 37 |

### Partea a doua

#### AFLAREA SINELUI

|                                                      |    |
|------------------------------------------------------|----|
| <b>Capitolul 3. Ce înseamnă a fi tu însuși</b> ..... | 43 |
| Povestire despre omul adevărat .....                 | 43 |
| Cine ești? .....                                     | 47 |
| Homo ludens. Dovleci și roluri .....                 | 51 |
| Tradiția „omului de nisip” .....                     | 55 |
| Oare trăiesc propria mea viață? .....                | 57 |

|                                                                                                                        |                                                                      |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------|-----|
| Respect pe                                                                                                             | Sfântul Efrem Sirul: „Intră în tine însuși”                          | 59  |
|                                                                                                                        | Sfântul Vasile cel Mare: „Ia aminte la tine însuși”                  | 62  |
|                                                                                                                        | „Eu” și „al meu”                                                     | 65  |
|                                                                                                                        | Sentimentele nu sunt ca frunzele de varză                            | 65  |
|                                                                                                                        | Trupul sau o replică dată gnosticismului                             | 66  |
|                                                                                                                        | Eul și conștiința sau Dovleci made in Europe                         | 68  |
|                                                                                                                        | Eul meu și lumea mea                                                 | 70  |
|                                                                                                                        | Încotro s-a îndreptat Avraam?                                        | 74  |
|                                                                                                                        | Dorințe evidente și tainice                                          | 77  |
| <b>Capitolul 4. Suflet bolnav și suflet sănătos</b>                                                                    |                                                                      | 80  |
|                                                                                                                        | Despre bucurie                                                       | 80  |
|                                                                                                                        | Suflet uscat                                                         | 84  |
|                                                                                                                        | De ce trebuie să ne pierdem sufletul?                                | 87  |
|                                                                                                                        | Cum să ieșim la lumină                                               | 93  |
| <b>Capitolul 5. Despre omul cel nou</b>                                                                                |                                                                      | 100 |
|                                                                                                                        | Cum să-l înțelegem pe Apostolul Pavel                                | 100 |
|                                                                                                                        | Despre cele exterioare și cele interioare                            | 104 |
|                                                                                                                        | „Am plecat de la lege” (dar nu prea departe) sau Despre recunoștință | 110 |
| <b>Capitolul 6. Dacă preferați lipsa de libertate, trebuie să o luați pe aici sau Despre patimi în expunere sumară</b> |                                                                      | 115 |
|                                                                                                                        | Bucuriile mici ale unui apartament comunal                           | 115 |
|                                                                                                                        | Calea în labirint                                                    | 118 |
|                                                                                                                        | Libertatea mișcării mâinii și marijuana                              | 119 |
|                                                                                                                        | Ascetica este atât de simplă                                         | 122 |
|                                                                                                                        | Să intrăm în impas                                                   | 124 |
|                                                                                                                        | Patimile trupești sau Standarde „depășite”                           | 126 |
|                                                                                                                        | Lăcomia pântecelui                                                   | 126 |
|                                                                                                                        | Iubirea de arginți                                                   | 128 |
|                                                                                                                        | Desfrânarea                                                          | 132 |
|                                                                                                                        | Nisipul, funinginea și fuga în cercuri                               | 136 |

|  |                            |     |
|--|----------------------------|-----|
|  | Întristarea și deznădejdea | 136 |
|  | Mânia                      | 139 |
|  | Slava deșartă și mândria   | 144 |
|  | Patimile ca protoelemente  | 147 |

### Partea a treia

## PRIN PRISMA LIBERTĂȚII

|                                                                 |                                                  |
|-----------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|
| <b>Capitolul 7. Libertatea și politica.</b>                     |                                                  |
| <i>Revoluția este egală cu libertatea?</i>                      | 151                                              |
|                                                                 | Raiul și democrația                              |
|                                                                 | De la Kitej la Amsterdam                         |
|                                                                 | Răsăritul și Apusul                              |
|                                                                 | „Revoluție, tu ne-ai învățat”                    |
| <b>Capitolul 8. Religia și tradiția – sfârșitul libertății?</b> | 168                                              |
|                                                                 | Organismul și organizația                        |
|                                                                 | Spovedania după Freud                            |
|                                                                 | Sfințenia din punct de vedere al libertății      |
| <b>Capitolul 9. Iubirea</b>                                     | 180                                              |
|                                                                 | Iubește, și fă ce vrei                           |
|                                                                 | Spovedania gravitației: sexualitatea             |
|                                                                 | Libertatea și viața de familie                   |
| <b>Capitolul 10. Frica</b>                                      | 189                                              |
|                                                                 | Nu avem de ce ne teme, în afară de frica însăși  |
|                                                                 | De ce judecata lui Dumnezeu este înfricoșătoare? |
|                                                                 | Frica de Domnul și frica filosofică              |

### Partea a patra

## IEȘIREA LA LIBERTATE

|                                           |     |
|-------------------------------------------|-----|
| <b>Capitolul 11. De la spațiu la timp</b> | 203 |
|-------------------------------------------|-----|



|                                                           |     |
|-----------------------------------------------------------|-----|
| Respect Simbol sau realitate? .....                       | 203 |
| În ce vremuri trăim? .....                                | 211 |
| <b>Capitolul 12. Creativitatea</b>                        |     |
| ca metodă de întoarcere acasă .....                       | 214 |
| Dar dacă „Dumnezeu a murit”? .....                        | 214 |
| Acțiunea liberă după aflarea sensului .....               | 218 |
| <b>Capitolul 13. Evanghelia: Ieși la libertate!</b> ..... | 220 |
| Liniștea și libertatea .....                              | 220 |
| Întâlnirea: ajunge să mai aștepți! .....                  | 225 |
| <b>Epilog. Munca abia începe</b> .....                    | 231 |

Distribuție:

S.C. Egumenița S.R.L.

tel./fax: 0236-326.730

e-mail : editura@egumenita.ro

www.egumenita.ro

Respect pentru oameni și cărți

Dar avusese loc o transformare radicală. M-a părăsit frica penitenciarului, frica unor posibile umiliri și batjocoriri – frici obișnuite pentru toți deținutii. Realitatea făcea tot ceea ce-i stătea în puteri pentru a întoarce frica aceasta la locul ei, dar am găsit un mod de a-i face față: trebuia să o înfrunt între patru ochi. Nu aveam voie să mă întorc și să fug, să renunț, ci trebuia să o privesc drept în ochi. Am dobândit experiența de a privi țință frica.

Mai târziu, mi-au apărut o mulțime de întrebări noi. Cea mai importantă dintre ele era: Știu măcar ceva despre Dumnezeu? Într-adevăr, dacă recunoaștem că „libertatea poate exista numai în Dumnezeu”, trebuia să încep prin a recunoaște că nu știu nimic despre Dumnezeu.

\*\*\*

S-au scurs mulți ani din momentul acela, mai mult de patruzeci. Acum pot să spun despre libertate mai mult decât atunci. Astăzi trebuie să recunosc aceasta și, ce-i mai important, trebuie să-mi repet aceasta mie însumi o dată în plus. Căci istorioara aceasta se tot îndepărtează de mine din momentul acela, urmând traiectoria unei spirale. Am înțeles că e greu să îți vorbești ție însuși despre libertate. Este incredibil de dificil, întrucât nu înțelegi cine este acel „eu însumi”. Nu înțelegeam nici faptul că nu ne naștem liberi (aceasta a fost următoarea experiență pe care am trăit-o). Pentru ca omul să se nască în libertate, trebuie să trăiască ceva, cel puțin să-și asume propria sa lipsă de libertate – aceasta a fost următoarea treaptă a drumului meu.

## PARTEA ÎNTÂI

# LIBERTATEA PIERDUTĂ

## CAPITOLUL 1

### CUM A RĂMAS OMUL FĂRĂ LIBERTATE

#### Despre care libertate vorbim

Adesea prin „libertate” se are în vedere viața eliberată de orice presiune și problemă. Însă, libertatea despre care voi vorbi este altceva. Este trecerea într-o altă stare. E destul de greu să redai starea respectivă prin cuvinte.

De exemplu, știm: *Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși* (Matei 22, 39). Uneori facem efortul de a-l iubi pe aproapele, însă toate eforturile noastre sunt zadarnice. Aproapele nu se dovedește a fi așa cum vrem noi și nu reușim să-l iubim. De ce? Pentru că nu-l vedem așa cum îl vede Dumnezeu. Iar starea de libertate este starea când omul se vede pe sine și pe alții așa cum îi vede și îi iubește (!) Dumnezeu.



Respect pentru oameni și cărți

Lumea din jurul nostru constă din probleme, iar în starea de libertate lumea se întoarce pe dos, deoarece dispar tensiunea interminabilă, obligația permanentă și nevoia de a rezolva problemele. Putem spune că în starea de ne-libertate omul vede existența unei probleme, iar în starea de libertate vede în fața sa o provocare creativă de a înfrumuseța lumea aceasta.

Problemele sunt ca gratiile de pe fereastră: privești lumea întreagă din penitenciar. De exemplu, sunteți părinții unui adolescent. Acesta se comportă în mod inadecvat, e dificil cu el, strigă, nu face ceea ce trebuie ș.a.m.d. Vă simțiți în propria casă ca într-o închisoare. Omul care se află în starea de lipsă de libertate vede și aude doar o problemă pe care nu știe cum să o soluționeze. Omul care a trecut la starea de libertate vede un adolescent rătăcitor care, foarte probabil, trebuie doar îmbrățișat și mângâiat pe creștet.

Omul în stare de libertate vede relația sa cu ceilalți la un nivel diferit, din punct de vedere al calității. Nu va face ceva „pentru ca să...”, ci deoarece ceva „îl cheamă/provoacă să...”.

Dacă vom fi cinstiți cu noi înșine, vom vedea că adesea facem ceva din dorința de a corespunde așteptărilor străine. Confundăm starea de libertate cu starea de obligație care, la rândul ei, se naște din frică. Iar frica este dușmanul principal al libertății.

Odată pierzându-și libertatea, omul se străduiește din toate puterile să o dobândească iarăși. Deoarece în aceasta, în libertate, se regăsește firea sa și

scopul existenței sale. Dar cât des omul o ia pe calea greșită! Dă din coate și epurează spațiul din jurul său, iar drept rezultat găsește singurătate în locul libertății. Sau consideră că libertatea este una cu corectitudinea. De zidul acesta se lovesc adesea cei care sunt preocupați de căutarea libertății politice.

Calea spre libertate este traseul unui labirint. Îți poți face multe cucuie pe drumul acesta, dar destinația merită efortul depus, fiindcă libertatea este egală cu bucuria; libertatea este egală cu creativitatea; libertatea este egală cu iubirea.

Să revenim deci la începutul labirintului...

## De unde au oamenii libertate sau Cum am apărut?

De obicei, copiii sunt cei care, la o anumită vârstă, pun întrebarea „Cum am apărut?” Bineînțeles, este o întrebare cât se poate de justificată. Aceasta nu reprezintă o parte componentă din programul educației sexuale. Mai degrabă, este o întrebare legată de soarta omului: De ce și de unde am apărut tocmai eu (!), nu Petia și nici Mașa sau Așraf din Uganda?

Întrebarea aceasta este continuată în mod firesc de următoarea: Dacă am apărut tocmai eu, e foarte probabil că trebuie să împlinesc ceva ce mi-a fost rânduit tocmai mie. Din câte știu eu, sentimentul acestei înțelegeri a vieții a apărut la fiecare om, dar ulterior, odată cu trecerea anilor, acesta poate fi umbrit de alte sentimente, dar poate fi și uitat.



Indubitabil că pentru mine sensul vieții apare odată cu trăirea primei experiențe religioase. Trebuie să spun de la bun început că percepția noastră privind prima experiență religioasă este interpretată în mod fals mai târziu, la vârsta maturității. Ciocnindu-se de structurile acestei lumi, maturul consideră că unele „organizații religioase” (biserici) sunt responsabile de trăirile religioase. Or, nu este chiar așa. „Religia”, în sensul său original, înseamnă legătura omului cu Dumnezeu (sau cu zeii, în Roma și Grecia Antică). La un moment definit al vieții sale, omul își simte „religia”, legătura sa cu Dumnezeu. Momentul acesta naște sentimentul înțelegerii vieții, ne descoperă caracterul ei neîntâmplător.

În Biblie este scris: *Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie* (Facerea 1, 27). Câtă bogăție și cât sens în fraza aceasta! Însă ea cuprinde și elemente greu de înțeles. De exemplu, *a făcut pe om*, la numărul singular, iar apoi această realitate ni se destăinuie ca un plural: *a făcut bărbat și femeie*. Totuși, în opinia mea, în fraza aceasta trebuie să fim uimiți mai mult de altceva: omul a fost creat ca chip al lui Dumnezeu. Ce înseamnă aceasta?

Dacă citim textul cărții Facerea în limba greacă, vedem că acolo, în locul termenului „chip”, stă cuvântul „icoană”. Cu alte cuvinte, Dumnezeu l-a creat pe om, bărbat și femeie, ca pe icoană a lui Dumnezeu. Aceasta ne spune textul grecesc al Bibliei. Și limbajul nostru ne-o confirmă, nu în zadar în limba rusă icoanele se numesc până în momentul de față „chipuri”.

Interpretarea aceasta a fost susținută de Mitropolitul Antonie de Suroj. El spunea adesea că, în momentul creării, omul a fost ca o icoană nouă și frumoasă. Dar, odată cu timpul, icoana s-a învechit, a fost acoperită de praf și de murdărie, s-a șters, așa încât nu mai putem vedea chipul, din pricina zgârieturilor și a petelor: Ce sfânt a fost reprezentat pe icoana aceasta? A fost chipul unui bărbat sau al unei femei? Sau poate a fost un înger?

Omul a fost un mic copilăș ce strălucea de fericire, dar apoi i-a fost pusă pe umeri povara maturizării – dificultatea definirii sinelui și a locului său în viață. Bucuria a fost pierdută, iar chipul lui Dumnezeu din om s-a întunecat și s-a stins.

În cazul acesta, ce este chipul lui Dumnezeu din om?

Chipul reprezintă reflexia deplinătății. Prin intermediul chipului se întrevade deplinătatea, se luminează și poate fi auzită puțin. Numai Dumnezeu este liber în toată puterea cuvântului, căci El a creat lumea. Or, pentru actul creației, pentru oricare act creator este nevoie de libertate. Și Dumnezeu l-a înzestrat pe om cu libertatea aceasta. Încă Învățătorii Bisericii Creștine Primare spuneau că chipul lui Dumnezeu este tocmai libertatea! De aceea, la începutul lumii, omul putea să creeze la fel cum crea Dumnezeu. În Biblie citim că Dumnezeu a creat lumea prin cuvânt. Să fie! – exclama Creatorul. *Și a zis Dumnezeu: „Să fie lumină!” Și a fost lumină. Și a zis Dumnezeu: „Să fie luminători pe tăria cerului”... Și a fost așa* (Facerea 1, 3; 14-15).



Respect După ce lumea fusese creată, și omul a pronunțat „cuvinte creatoare”: *A pus Adam nume tuturor animalelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor sălbatice* (Facerea 2, 20). Omul, drept colaborator și co-creator al lui Dumnezeu, este pus în fruntea lumii animalice, a păsărilor și a plantelor. Așa a apărut lumea, prin cuvântul lui Dumnezeu și prin cuvântul omului. Astfel apar și eu, în momentul când trebuie să dau un nume. Nu este o condiție obligatorie ca toate viețuitoarele să primească un nume nou. Este de ajuns dacă le-am dat un nume trăirilor mele. Așa am apărut eu.

### Era glaciara sau Cum a apărut frica?

Raiul și viața Raiului... Se părea că în Rai nu exista timp, că zilele creației aveau numărătoarea lor, dar apoi a început ziua a șaptea și sâmbăta veșnică: viața Raiului fără sfârșit! Liniștea sâmbetei după finalizarea actului creării reprezintă viața armonioasă și plină de bucurie. Mai târziu, omului îi va rămâne doar amintirea ștearsă a acestei armonii, iar porunca „ține minte ziua sâmbetei” reprezintă aducerea-aminte despre lumea armoniei, o amintire despre Rai.

Mai târziu, se produce dezastru. Pacea și armonia vieții trec printr-o perioadă de îngheț. Grădina Raiului, Edenul, se ciocnește de un ghețar, iar întreaga viață îngheață – omul pierzând chipul lui Dumnezeu. Se instalează perioada glaciara a istoriei omenești.

În Biblie găsim o povestire lungă despre căderea în păcat. Ce înțelegem prin expresia „cădere în păcat”? Ce s-a întâmplat acolo? Haideți să lecturăm încă o dată scena respectivă.

Adam și Eva au ajuns sub influența unui înșelător – șarpele. El le-a promis cunoaștere: *În ziua în care veți mânca din el vi se vor deschide ochii și veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele și răul* (Facerea 3, 5). O promisiune extrem de atractivă: Veți avea cunoaștere, iar atunci veți fi ca niște dumnezei! Cum să nu te lași înșelat!? Însă, nu în zadar satana mai are un nume: cel viclean, înșelătorul. Prin lingușire poți să obții multe, dar rădăcina lingușirii este minciuna. Iar minciuna denaturează calea, o face strâmbă ca un arc.

La drept vorbind, aceste cuvinte lingușitoare erau doar o provocare. Din păcate, omul a cedat în fața ei.

*De aceea femeia, socotind că rodul pomului este bun de mâncat și plăcut ochilor la vedere și vrednic de dorit, pentru că dă știință, a luat din el și a mâncat și a dat bărbatului său și a mâncat și el* (Facerea 3, 6).

Curios lucru, ce cunoaștere specială și minunată i-au oferit omului roadele acestui pom? *Atunci li s-au deschis ochii la amândoi și au cunoscut că erau goi.* (Facerea 3, 7)

Un deznodământ cu totul neașteptat! Să-ți asumi un risc atât de mare, să pierzi Grădina Raiului din pricina neascultării, numai ca să afli că ești gol!? Într-adevăr, este o întorsătură neașteptată! Nici nu am presupus că dacă ești gol, dar nu posezi „cunoaș-



terea" aceasta, atunci nu e nimic rău. Dar dacă „ai cunoscut" că ești gol, atunci încep toate problemele.

Goliciunea primilor oameni, după tâlcuirea Mitropolitului Filaret al Moscovei, este echivalentă cu frumusețea originară. După cădere, frumusețea aceasta s-a ascuns și a devenit de nevăzut pentru om, fiind înlocuită de frică și de rușine. Întrucât a apărut „cunoașterea" referitoare la propria goliciune. Judecând după acestea, înțelegem că este vorba despre o cu totul altă tipologie de cunoaștere, anterior necunoscută lumii din Rai. Pesemne, aceasta era o nouă „cunoaștere", care se găsea cu precădere în minte.

Să urmărim ce se întâmplă după această scenă de mâncare a roadelor: *Și a strigat Domnul Dumnezeu pe Adam și i-a zis: „Adame, unde ești?” Răspuns-a acesta: „Am auzit glasul Tău în Rai și m-am temut, căci sunt gol și m-am ascuns"* (Facerea 3, 9-10). Foarte interesant, se pare că a apărut nu numai cunoașterea goliciunii – și omul acum nu se mai putea ascunde nicăieri de ea – dar a apărut frica: *M-am temut!* Sunt gol și îmi este frică! Trebuie să mă ascund. Omul a dobândit o cunoaștere tristă...

În plus, a apărut și minciuna, căci ea însoțește frica. Când omul încearcă să se convingă pe sine însuși de ceva, mai ales că „are dreptate", minciuna dobândește dreptul să lucreze în el tocmai în virtutea acestei „dreptăți". Apoi poți să te strădui să-i convingi și pe ceilalți de minciuna ta. Iată un exemplu bun. Dumnezeu îl întreabă pe Adam: *Nu cumva ai mâncat din pomul din care ți-am poruncit să nu mănânci?*

(Facerea 3, 11). I-a fost pusă o întrebare directă: De unde ți-a venit cunoașterea aceasta? Cine ți-a spus că ești gol? Căci singura metodă de a primi cunoașterea goliciunii era să guști din roadele pomului interzis. Însă Adam nu-I dă un răspuns direct. În loc să facă aceasta, construiește un întreg lanț cauză-efect: *Femeia pe care mi-ai dat-o să fie cu mine, aceea mi-a dat din pom și am mâncat* (Facerea 3, 12).

Momentul acesta trebuie înțeles în felul următor: „Da, am mâncat din roadele pomului. Dar oare aceasta este vina mea? A fost inițiativa mea? Știu Cine este în realitate vinovat și Cine este cauza tuturor. Tu, Dumnezeu, mi-ai dat-o pe femeie. Iar ea mi-a dat din roadele pomului. Numai de aceea le-am și gustat".

La urma urmelor, Cine stă în fruntea acestui lanț logic? Cine este cauza primară? „Tu, Dumnezeu, ești cauza păcatului meu". Așa zice Adam.

O logică splendidă! Logica omului care nu cunoaște libertatea, ci numai frica. Frica de pedeapsă dictează acest tip de logică. Așa s-a terminat libertatea omenească, locul ei fiind ocupat de frică.

\*\*\*

Astfel s-a întunecat în om chipul lui Dumnezeu, din creator acesta devenind meșteșugar. În fiecare viață există momentul când omul își aduce aminte de libertatea sa. Mai bine spus, i se oferă șansa să-și amintească că frica nu este cauza primară și motorul acțiunilor noastre, ci urmarea libertății pierdute.

Într-adevăr, libertatea – chipul lui Dumnezeu în om – este alterată în noi, din pricina perioadei

glaciare instalate și a despărțirii de Rai, și nu se regăsește niciodată în deplinătatea sa, ci este spartă în cioburi mărunte. Aceste frânturi de libertate există totuși, aceste fragmente pot fi adunate în insulițe. Mai mult de atât, putem găsi un fragment destul de mare de libertate, un mal de libertate, pentru a acționa pe acesta în momentul necesar al vieții. Dar pentru aceasta trebuie să muncim. În aceasta și rezidă munca omului: să-și restaureze libertatea, adunând-o din bucăți.

## CAPITOLUL 2

### LIBERTATEA, FRICA ȘI ROBIA

#### Frica în întuneric și la lumină

De ce ne temem cel mai tare pe lume? Răspunsul depinde de vârsta noastră. Kornei Ciukovski, în cartea *De la doi la cinci*, a creionat cu multă precizie situația copilăriei: copilul mic cere: „Nu stinge focul, că nu văd să dorm!”

Întunericul sperie, întrucât pentru micuț tocmai în întuneric trăiesc ființele necunoscute și înfricoșătoare. Toate lucrurile par să aibă viața lor, dar în întuneric viața lor devine oarecum imprevizibilă. Și e mai bine să împiedici surprizele măcar printr-o metodă simplă și naivă: să lași lumina aprinsă.

Momentul adormirii și al trezirii reprezintă în sine momente deosebite. Mai ales trezirea, când conștiința și trupul, fiecare în felul lui, încearcă să-și definească locul și lumea în care se află. Trupul încearcă să recunoască colțuri cunoscute și necunoscute ale patului și ale camerei, iar conștiința „scanează” lumea în care a nimerit omul. Dacă omul este de vârstă mică, adesea trebuie să înfrunte frica, înainte ca toate lucrurile să-și ocupe locurile obișnuite, căci aceasta nu se întâmplă într-o singură clipă. Treptat,